

สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค
ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

จัดทำโดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปุณณดา อิงกุลานนท์
เลขประจำตัว ๖๗๑๒๒๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการอบรมหลักสูตร
“หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” (นธป.) รุ่นที่ ๑๒

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

คำนำ

สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล เป็นสิ่งที่มีความสำคัญขั้นพื้นฐาน ประเทศไทยเป็นภาคีอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมานานแล้ว แม้ว่าสังคมไทยจะเปิดกว้างและให้การยอมรับเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้นก็ตาม แต่ความเป็นจริงในทางปฏิบัติและข้อกฎหมายยังมีความย้อนแย้งอยู่มาก ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (กฎหมายสมรสเท่าเทียม) เป็นความพยายามของรัฐสภาและทุกภาคส่วนในการขยายสิทธิการสมรสให้ครอบคลุมบุคคลในทุกเพศให้สามารถสมรสกันได้อย่างถูกกฎหมายและสนับสนุนให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้รับสิทธิประโยชน์และสวัสดิการที่เท่าเทียมกับคู่รักชายและหญิง เป็นสิ่งสำคัญในการมอบสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคให้แก่บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และหลักนิติธรรม

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
สารบัญ	ข
ที่มาและความสำคัญ	๑
หลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน	๓
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	๓
สนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ.....	๓
หลักการสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ.....	๔
เพศวิถี LGBTQI และ LGBTQIAN+	๕
สิทธิของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ในประเทศไทย	๖
บทบาทอันสำคัญอย่างยิ่งของศาลรัฐธรรมนูญ	๖
ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย	๙
สรุปร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบแล้ว	๑๑
กระบวนการในการออกกฎหมาย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.....	๑๓
ความเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นภายหลังกฎหมายมีผลใช้บังคับ	๑๔
ด้านสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ	๑๔
ด้านเศรษฐกิจ	๑๕
ข้อสังเกตและประเด็นข้อจำกัดที่ต้องดำเนินการต่อ.....	๑๖
ข้อสังเกต	๑๖
ประเด็นข้อจำกัดที่ต้องดำเนินการต่อไป.....	๑๖
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๑๘
บทสรุป	๑๘
ข้อเสนอแนะ.....	๑๘
บรรณานุกรม	๑๙

สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปณณดา อิงคุณานนท์^๑

ที่มาและความสำคัญ

ในอดีต สังคมไทยมีความคุ้นเคยกับคำว่า “กะเทย” และ “บ๊องเทาะกั” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางเพศเฉพาะตัวที่บ่งบอกถึงความหลากหลายทางเพศมาก่อนแล้วในลักษณะ Binary โดย “กะเทย” ใช้เรียกเป็นคำรวมทั้งชายที่ข้ามเพศเป็นหญิงและหญิงที่ข้ามเพศเป็นชาย ส่วน “บ๊องเทาะกั” หมายถึง คนที่ไม่ปรากฏว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย หรือคนที่มีอวัยวะเพศที่ไม่สามารถระบุเพศได้แน่ชัด (intersex, hermaphrodite)^๒ กลุ่มบุคคลเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตในสังคมมักประสบกับปัญหาการถูกรังแกโดยใช้ความรุนแรง และถูกเลือกปฏิบัติจากสังคมไทยในอดีตเสมอ

ในราว พ.ศ. ๒๕๑๗ บุคคลผู้ที่ถูกเรียกว่า “กะเทย” แบบชายที่ข้ามเพศเป็นหญิง หรือที่เรียกแยกเป็นคำใหม่ว่า สาวประเภทสอง ได้เริ่มต้นแสดงคาบาริ์ในงานเลี้ยงสังสรรค์ช่วงปีใหม่ ที่บาร์แถบพัทยาได้ จากนั้น ได้มีการตั้งกลุ่มขึ้นแรก ๆ ๒-๓ คน เพื่อจัดแสดงเป็นประจำในเวลากลางคืน ใช้ชื่อว่า ทิฟฟานี โชว์ พัทยา (Tiffany’s Show Pattaya) ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ทิฟฟานี โชว์ พัทยา ได้เปลี่ยนรูปแบบการแสดงจากการแสดงแบบฉายเดี่ยวเป็นโรงละคร และย้ายที่ตั้งจากพัทยาได้มายังถนนพญาสาย ๒ ทิฟฟานี โชว์ พัทยาได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนมีชื่อเสียงโด่งดังในระดับโลก คาบาริ์โชว์กลายเป็นแบรนด์อิมเมจ (Brand Image)^๓ หรือหนึ่งในภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของเมืองพัทยา เกิดโรงละครคาบาริ์ขึ้นในเมืองพัทยายี่หลายแห่ง ที่ปรากฏในปัจจุบันคือ บริษัท อัลคาซาร์ จำกัด และบริษัท โคลอสเซียมโชว์พัทยา จำกัดด้านความหลากหลายทางเพศไม่ว่าจะเป็นรูปแบบชายรักชาย หรือแบบหญิงรักหญิงก็ได้รับการยอมรับจากสังคมไทยเพิ่มขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน เกิดวัฒนธรรมที่เปิดกว้างต่ออัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างมากขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านช่องทางสื่อประชาสัมพันธ์ โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือสื่ออื่นที่เกี่ยวข้องกับภาคบันเทิงต่าง ๆ

พ.ศ. ๒๕๔๔ รัฐบาลไทยได้มีการริเริ่มให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศเป็นรูปธรรมผ่านทางกฎหมายมากขึ้น^๔ มีแนวคิดให้เกิดการสมรสของคนเพศเดียวกัน แต่สังคมในเวลานั้นยังไม่พร้อม กระแสต่อต้านยังมีอยู่มาก ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องยุติเรื่องไปก่อน ต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ภาคประชาชนได้มีการขับเคลื่อนเรียกร้องอย่างจริงจังตามแบบอย่างของต่างประเทศ ให้มีการร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต หรือ Civil

^๑รองอธิการบดีฝ่ายธรรมาภิบาล มหาวิทยาลัยรามคำแหง

^๒จากหลักฐานกฎหมายตราสามดวงใน เทอดศักดิ์ รมจาปา. (๒๕๔๕). วาทกรรมเกี่ยวกับ “เกย์” ในสังคมไทย พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๔๒

^๓วิชัย สวัสดิ์จัน. (๒๕๖๑). บทบาทนางโชว์ในโรงละครคาบาริ์.

^๔Thai PBS. (๒๕๖๖ ธันวาคม, ๒๑). เส้นทาง ๒๒ ปี สู่อำนาจ “สมรสเท่าเทียม” อีกขั้นสู่ความเท่าเทียม.

Partnership ซึ่งในสมัยนั้น ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตดังกล่าว ไม่ได้ครอบคลุมสิทธิประโยชน์ และสวัสดิการไม่เท่ากับคู่รักชาย - หญิง

พ.ศ. ๒๕๕๗ เกิดการรัฐประหาร ทำให้การผลักดันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต ต้องยุติลง ต่อมา คณะรัฐมนตรีในขณะนั้น มีมติเห็นชอบประกาศใช้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑) ซึ่งได้กำหนดแผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ/อัตลักษณ์ทางเพศ โดยระบุให้มีการส่งเสริมการออกกฎหมาย เพื่อรับรองสิทธิกับทุกคู่ชีวิตอย่างเท่าเทียม รองรับความหลากหลายทางเพศ ในสังคมและเพื่อไม่ให้เป็นการตีตราซ้ำ

พ.ศ. ๒๕๖๐ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตามความในมาตรา ๔ ระบุว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทย ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” ซึ่ง “การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค” ก็เป็นหลักการพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งตามหลักนิติธรรมด้วย

พ.ศ. ๒๕๖๑ คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบหลักการและสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต เป็นลักษณะของกฎหมายใหม่ ส่งให้คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาและมีการประกาศใช้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๕) ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งได้กำหนดแผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ/อัตลักษณ์ทางเพศ ฯลฯ ไว้เช่นเดียวกันกับฉบับที่ ๓

พ.ศ. ๒๕๖๕ ด้วยกระแสความเคลื่อนไหวทั่วโลกมีความตื่นตัวเรื่องสมรสเท่าเทียม และการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนภายในประเทศ คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่...) พ.ศ. หรือที่เรียกว่า ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม ซึ่งผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) แล้ว^๕ ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม ได้รับการบรรจุเป็นวาระแรกในการเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร แต่ก็ไม่ผ่านได้เพียงวาระที่ ๑ ในกลางเดือนมิถุนายน ๒๕๖๕ เท่านั้น ไม่สามารถพิจารณาได้ครบ ๓ วาระ ทำให้ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม ตกไปตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

แนวคิดการสมรสเท่าเทียม ได้ผ่านเวลาจากจุดเริ่มต้นมานานมากกว่า ๒๒ ปี^๖ สังคมไทยเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ความหลากหลายทางเพศได้รับการยอมรับมากขึ้น คำว่า LGBT และ LGBTQIAN+ (กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ) เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในวงกว้าง ขณะที่ข้อขัดแย้งของกฎหมาย ปัญหาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ประเด็นปัญหาการถูกกลั่นแกล้งสิทธิ เสรีภาพ และปัญหาด้านความเสมอภาคก็เพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน เช่นปัญหาการป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลข้ามเพศ การรับรองเพศสถานะทางกฎหมายและเอกสารราชการ การรับรองเพศสถานะทางกฎหมายในสถานที่ทำงาน ในระบบการศึกษา การเข้าถึงสวัสดิการสังคม การวินิจฉัยทางการแพทย์ ความคลุมเครือของกฎหมายอาญา บุคคลข้ามเพศที่ถูกคุมขังในระบอบยุติธรรมอาญา ฯลฯ กลุ่ม LGBTQIAN+ ได้เรียกร้องผ่านการจัดงานเดินขบวนเคลื่อนไหวทางสังคม^๗ และเรียกร้องผ่านสื่อต่าง ๆ ให้รัฐบาลหันมาให้ความสำคัญอย่างจริงจังมากขึ้น^๘

^๕กรมประชาสัมพันธ์, สำนักนายกรัฐมนตรี

^๖อ้างแล้ว ในเชิงอรธ ๔

^๗“Pride Month” เดือนแห่งความภาคภูมิใจ ในความหลากหลายทางเพศที่เท่าเทียมของ LGBTQ+

^๘กลุ่ม LGBTQ+ ภูเก็ต เรียกร้อง รบ.ใหม่ขับเคลื่อน “สมรสเท่าเทียม”

บทความนี้ ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์บทความทางวิชาการและเอกสารของหน่วยงานต่าง ๆ เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย โดยมุ่งเน้นไปยังร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม ว่ามีที่มาอย่างไร มีกระบวนการแก้ไขกฎหมายอย่างไร หากประกาศในราชกิจจานุเบกษาและมีผลใช้บังคับ จะเกิดความเปลี่ยนแปลงและมีแนวโน้มในทางที่ดีต่อการคืนสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคให้แก่บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างไร เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และหลักนิติธรรม รวมทั้งผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและอื่น ๆ

หลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR)^๕ ได้รับการรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติตั้งแต่วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๑ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสถือเป็นบรรทัดฐานในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน และถึงแม้ว่าปฏิญญาดังกล่าวจะไม่ใช่นิติบัญญัติระหว่างประเทศแต่ก็จัดเป็นกฎหมายจารีตระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุด ซึ่งประเทศต่างๆ จำต้องเคารพต่อหลักการสิทธิมนุษยชนที่ได้ตราไว้ในปฏิญญาดังกล่าว^๖ โดยที่ปฏิญญาดังกล่าวยังเป็นพื้นฐานสำคัญของสนธิสัญญาหรือกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอื่นๆอีกหลายฉบับ รวมทั้งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม สิทธิมนุษยชนเป็นการระบุว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ สิทธิมนุษยชนเหล่านี้รวมถึงสิทธิที่จะมีชีวิต เสรีภาพ และความปลอดภัยของบุคคล การห้ามการเลือกปฏิบัติและสิทธิในเสรีภาพในการแสดงออก

สนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ^๖ มีทั้งหมด ๙ ฉบับ ปัจจุบันประเทศไทยเป็นภาคีอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน จำนวน ๗ ฉบับ ได้แก่ (๑) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child :CRC) (๒) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women : CEDAW) (๓) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) (๔) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights : ICESCR) (๕) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination : ICERD) (๖) อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment : CAT) และ (๗) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities : CRPD)

^๕กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๖๖). ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.

^๖Amnesty International Thailand. (๒๕๖๗). ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.

^๖กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๖๖). สนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ.

การเป็นภาคีอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศทำให้มีพันธกรณีในการรายงานการดำเนินการตลอดจนเผยแพร่หลักการที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของไทยในฐานะประเทศที่ส่งเสริม เคารพและปกป้องสิทธิมนุษยชน โดยทำรายงานการปฏิบัติตามอนุสัญญาต่างๆ ของประเทศเช่น อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการกระทำอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของชนพิการ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ เป็นต้น

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๑๖ บัญญัติว่า “บรรดาชายและหญิงที่มีอายุครบบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะสมรสและก่อร่างสร้างครอบครัว โดยปราศจากการจำกัดใด อันเนื่องมาจากเชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา ต่างย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในการสมรส ระหว่างการสมรส และขาดจากการสมรส” “การสมรสจะกระทำกันโดยความยินยอมอย่างอิสระและเต็มที่ของผู้ที่จะเป็นคู่สมรสเท่านั้น” หลักการนี้กล่าวถึงบุคคลที่มีเพศกำเนิดชายและหญิง

พ.ศ. ๒๕๓๗ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (The UN Human Rights Committee) ได้ปรับบทบาทตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ข้อ ๒๖^{๑๒} บัญญัติว่า “บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในกรณีนี้ กฎหมายจะต้องห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และต้องประกันการคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเป็นผลจริงจัง จากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลใด เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ” โดยการปรับบท ข้อ ๒๖ นี้ ให้แปลความหมายห้ามการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่ง “เพศ” นั้น ให้รวมไปถึงเพศวิถี (Sexual Orientation) ด้วย

หลักการสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ หลักการยอกยAKARTA (Yogyakarta Principles)^{๑๓}

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๙ องค์การบริการระหว่างประเทศเพื่อสิทธิมนุษยชน (International Services of Human Rights) ผู้เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชน และคณะกรรมการนักนิติศาสตร์ระหว่างประเทศ (International Commission of Jurists) จาก ๒๕ ประเทศ ได้ร่วมตัวประชุมกัน ณ มหาวิทยาลัย Gadah Mada เมืองยอกยAKARTA ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย เพื่อร่างและจัดทำหลักการสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ (The Yogyakarta Principles: The Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity)^{๑๔} กำหนดมาตรฐานและแนวทางการปฏิบัติตามข้อผูกพันระหว่างประเทศในประเด็นเกี่ยวกับวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ โดยศาสตราจารย์วิทิต มั่นตราภรณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

^{๑๒} คำให้สัมภาษณ์ของ นัยนา สุภาที่ง ที่ปรึกษามูลนิธิและความเป็นธรรมทางเพศ. ใน วารสารจูลินิตี (๒๕๖๓, ฉบับเดือน ก.ย.-ต.ค.).

^{๑๓} อัญมณี สัจจาสัย. (๒๕๖๕). ความหลากหลายทางเพศ ตอนที่ ๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศของไทย

เปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชน. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

^{๑๔} หลักการยอกยAKARTA ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ฉบับแปลและจัดพิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๕๑).

สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เป็นประธานร่วมในการประชุมและลงนามรับรองหลักการดังกล่าว การลงนามนี้นับเป็นตราสารที่สมบูรณ์ในการปรับใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศทั้งในระดับสากล ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายในการรับรองการใช้ชีวิตคู่หรือการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันอย่างกว้างขวางในทวีปยุโรป เช่น สวีเดน เนเธอร์แลนด์

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ในโอกาสครบรอบ ๑๐ ปี ที่มีการกำหนดหลักการสิทธิมนุษยชนด้านวิถีเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ (Yogyakarta Principles) ได้มีการพัฒนาคำแถลงด้านสิทธิมนุษยชนที่มีพลัง ส่งผลให้เกิดการปรับปรุง Yogyakarta Principles เรียกว่า The Yogyakarta Principles Plus ๑๐ (YP+๑๐)^{๕๕} เป็นแนวทางการในการเคารพสิทธิความหลากหลายทางเพศที่คำนึงถึงความหลากหลายมากยิ่งขึ้น คือ การแสดงออกทางเพศ (gender expression) และคุณลักษณะทางเพศ (sex characteristics)

นอกจากมาตรา ๔ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่ระบุถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแล้ว ในหมวดที่ ๓ ซึ่งเป็นหมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตราที่ ๒๕ ถึง ๔๙ ยังได้บรรยายขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในหลายด้านด้วยกัน เช่น ความยุติธรรมทางอาญา การศึกษา การไม่เลือกปฏิบัติ เสรีภาพในการแสดงออก การไม่ก้าวก่ายชีวิตส่วนตัว และข่าวของเครื่องใช้ส่วนตัว นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้จัดทำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้น เพื่อให้ทุกภาคส่วนนำไปใช้ในการส่งเสริม ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิของประชาชนในประเทศปัจจุบันเป็นฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)^{๕๖}

สรุปประเด็นสำคัญในหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน จึงได้แก่ (๑) ความเท่าเทียม ผู้มีความหลากหลายทางเพศมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันกับผู้อื่นในทุกๆ ด้าน เช่น การศึกษา การจ้างงาน ที่อยู่อาศัย บริการด้านสุขภาพ และกระบวนการยุติธรรม (๒) การไม่เลือกปฏิบัติ ห้ามการเลือกปฏิบัติต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ ทั้งทางตรงและทางอ้อม (๓) เสรีภาพในการแสดงออก ผู้มีความหลากหลายทางเพศมีสิทธิที่จะแสดงออกถึงตัวตนทางเพศ รสนิยมทางเพศ และอัตลักษณ์ทางเพศของตนได้อย่างเสรี (๔) การมีส่วนร่วม ผู้มีความหลากหลายทางเพศมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อย่างเท่าเทียม และ (๕) การคุ้มครองจากความรุนแรง ผู้มีความหลากหลายทางเพศมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากความรุนแรง การคุกคาม และการเลือกปฏิบัติ

เพศวิถี LGBTQI และ LGBTQIAN+

ความหลากหลายทางเพศ เพศสภาพ เพศทางเลือก เอกลักษณ์ทางเพศ เพศวิถี ฯลฯ เหล่านี้คือศัพท์ที่ถูกบัญญัติขึ้นมาในปัจจุบัน ทั้งในแง่รสนิยมทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ LGBTQI เป็นตัวอักษรย่อของคำที่ใช้เรียกกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะความหลากหลายทางเพศในแบบต่าง ๆ เป็นการอธิบายถึงบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยอิงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศ (gender identity) และเพศวิถี (sexual orientation)^{๕๗} โดย

L มาจาก Lesbian หมายถึง เพศหญิงที่มีความสนใจในเพศหญิงด้วยกัน

G มาจาก Gay หมายถึง เพศชายที่มีความสนใจในเพศชายด้วยกัน

^{๕๕}Yogyakarta Principles Plus ๑๐. จาก <https://yogyakartaprinciples.org/principles-en/yp๑๐/>

^{๕๖}กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (๒๕๖๕). แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)

^{๕๗}อัญมณี สัจจาสัย. (๒๕๖๔). ความหลากหลายทางเพศ ตอนที่ ๑ เพศสภาพ และ LGBTQI คืออะไร

B มาจากBisexual หมายถึง กลุ่มคนที่ชอบเพศได้ทั้ง ๒ เพศ ไม่กำหนดตายตัวว่าจะชอบเฉพาะเพศตรงข้าม หรือเพศเดียวกัน

T มาจาก Transgender หรือ คนข้ามเพศ หมายถึง กลุ่มคนที่มีคนมีอัตลักษณ์ทางเพศหรือการแสดงออกทางเพศที่แตกต่างจากเพศกำเนิด ทำให้ต้องมีใช้กระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการแพทย์ เช่น การผ่าตัดแปลงเพศ การใช้ฮอร์โมนกระตุ้น เพื่อให้เป็นเพศนั้น ๆ ได้สมบูรณ์ขึ้น

Q มาจาก Queer หมายถึง กลุ่มคนที่ไม่ชอบ รัก หรือเสนาหาในคนต่างเพศ (straight) หรือเพศตรงเพศกำเนิด (cisgender) และQ ยังเป็นตัวแทนของ Questioning คือ กลุ่มคนที่กำลังตั้งคำถามในเพศวิถีของตน ยังไม่รู้ว่าตนเองเลือกอะไร แต่ไม่ใช่ตามเพศกำเนิด

I มาจาก Intersex หรือ ภาวะเพศกำกวม หมายถึง กลุ่มคนที่เกิดมามีอวัยวะสืบพันธุ์ของทั้งสองเพศ ไม่สามารถระบุเพศของตัวเองได้ มีปริมาณฮอร์โมน หรือโครโมโซมเพศที่ผิดปกติ

ส่วน LGBTQIAN+ เป็นการเพิ่มอักษรย่อมากขึ้นกว่าเดิม^{๑๑} โดย

A มาจากAsexual หมายถึง คนไม่ฝึกไฝทางเพศ คือ บุคคลที่ไม่มีแรงดึงดูดทางเพศต่อบุคคลอื่นไม่ว่าในสถานการณ์ไหนก็ตาม

N มาจาก Non-Binaryเป็นคำศัพท์ที่ใช้เพื่อทำให้เห็นอัตลักษณ์ทางเพศ หรือการแสดงออกทางเพศว่าอยู่นอกเหนือการจัดหมวดเรื่องเพศที่มีเพียงแค่เพศชายและเพศหญิง นอกจากนี้ยังเป็นคำที่หลายการจัดระเบียบบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศว่าต้องดำรงชีวิต มีแนวปฏิบัติที่ให้สอดคล้องกับเพศหญิงหรือเพศชายเท่านั้น

ปัจจุบันเพศวิถีมีมากขึ้น จึงเพิ่มเครื่องหมายPlus (+) เข้าไปอยู่ในตัวย่อเสมอ เพื่อให้ครอบคลุมและเป็นสัญลักษณ์ว่าทุกคนที่มีเพศวิถีแตกต่างจากที่สังคมในสมัยก่อนเข้าใจ ล้วนอยู่ในชุมชนของผู้มีความหลากหลายทางเพศทั้งสิ้น

สิทธิของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ในประเทศไทยอาจระบุเป็นหัวข้อคร่าว ๆ ได้แก่ (๑) การทำกิจกรรมทางเพศของคนเพศเดียวกัน มีสิทธิชอบด้วยกฎหมายตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๙ และนับแต่มีการลงนามร่วมกับองค์การสหประชาชาติ (๒) กลุ่ม LGBT ได้รับอนุญาตให้รับราชการทหารอย่างเปิดเผยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๘ (๓) มีการต่อต้านการเลือกปฏิบัติเกี่ยวกับบรรณนิยทางเพศ(๔) มีการต่อต้านการเลือกปฏิบัติเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศและการแสดงออกทางเพศ(๕) ไม่มีการรับรองการอยู่กินของเพศเดียวกันแต่กรุงเทพมหานคร ให้มีการจดทะเบียนการอยู่กินของเพศเดียวกันได้ โดยดำเนินการครบในพื้นที่ ๕๐ เขตของกรุงเทพมหานคร^{๑๒} ภายในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ (๖) ไม่มีการรับรอง การสมรสเพศเดียวกัน(๗) ไม่มีสิทธิในการรับบุตรบุญธรรมของคู่เพศเดียวกัน

บทบาทอันสำคัญอย่างยิ่งของศาลรัฐธรรมนูญ

พ.ศ. ๒๕๖๓ มีคู่รักเพศเดียวกันประเภทหญิงรักหญิงซึ่งใช้ชีวิตคู่ร่วมกันมานานกว่า ๑๐ ปี ได้ขอยื่นจดทะเบียนสมรสที่สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ แต่นายทะเบียนเขตบางกอกใหญ่ไม่สามารถจดทะเบียนสมรสให้ได้ เนื่องจากระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๑ (แบบ คร. ๑) กำหนดให้การสมรสต้องเป็นบุคคลเพศชายกับเพศหญิงโดยกำเนิดเท่านั้น ผู้ร้องทั้งสองได้มีการยื่น

^{๑๑}PPTV Online. (๒๕๖๖ พฤษภาคม, ๓๑). ทำความรู้จักความหมาย “LGBTQIAN+”

^{๑๒}Thai PBS. (๒๕๖๗ กุมภาพันธ์, ๑). กทม.หนุนทุกกลุ่มจดทะเบียนชีวิตคู่ LGBTQ+ เท่าเทียม ครบทั้ง ๕๐ เขต.

อุทธรณ์ ซึ่งนายทะเบียนเขตบางกอกใหญ่ ได้ทำหนังสือการชี้แจงการอุทธรณ์ไปยังนายทะเบียน กรุงเทพมหานครเพื่อพิจารณา ผลการพิจารณาปรากฏความว่า เนื่องจากผู้ร้องทั้งสองมีเพศสภาพเดียวกัน จึงไม่เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ คำอุทธรณ์ของผู้ร้องทั้งสองฟังไม่ขึ้น ให้ยกอุทธรณ์ ผู้ร้องทั้งสองได้ยื่นคำโต้แย้งต่อศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๔ มาตรา ๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗^{๒๐}

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ส่งคำโต้แย้งดังกล่าวไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยตามมาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่ง ในประเด็นพิจารณาเบื้องต้นของศาลรัฐธรรมนูญ ว่ามีอำนาจรับหนังสือส่งคำโต้แย้งของผู้ร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า บทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจะใช้บังคับแก่คดี เมื่อผู้ร้องโต้แย้งพร้อมเหตุผลว่าบทบัญญัติดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินี้มาก่อน จึงรับไว้พิจารณาวินิจฉัย ตามมาตรา ๒๑๒ วรรคหนึ่งแต่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า มาตรา ๔ และมาตรา ๕ เป็นบทบัญญัติทั่วไปที่วางหลักการคุ้มครองเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคล และความเสมอภาคสูงสุดของรัฐไว้ โดยมีได้มีข้อความที่เป็นการคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพไว้เป็นการเฉพาะ ศาลรัฐธรรมนูญไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยส่วนนี้ จึงกำหนดประเด็นที่ต้องพิจารณาวินิจฉัยจากข้อโต้แย้งที่ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ กำหนดให้การสมรสกระทำได้ระหว่างชายและหญิงเท่านั้น เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ อันเป็นการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม หรือไม่

คำวินิจฉัยโดยย่อ เห็นว่า รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กฎหมายต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์มิได้ แต่การใช้สิทธิเสรีภาพต้องเคารพกฎหมายภายในประเทศ เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น รวมทั้งจารีตประเพณี หลักศาสนา วัฒนธรรม ไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น พื้นฐานของกฎหมายเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติ และตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของแต่ละสังคม กฎหมายตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของแต่ละประเทศจึงอาจแตกต่างกัน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ เป็นบทบัญญัติที่มีมาช้านาน วัตถุประสงค์ของการสมรส คือการที่ชายและหญิงอยู่กินกันฉันสามีภรรยา เพื่อสร้างสถาบันครอบครัว มีบุตรดำรงเผ่าพันธุ์ตามธรรมชาติ ส่งต่อความผูกพันกันระหว่างพ่อ แม่ พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา ซึ่งการสมรสในระหว่างบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศอาจไม่สามารถสร้างความผูกพันอันละเอียดอ่อนดังกล่าวได้ หากวิทยาการก้าวหน้ามีการค้นพบรายละเอียดว่ามีลักษณะทางชีวภาพแปลกแยกออกไป ก็จัดให้เป็นกลุ่มเพื่อศึกษาต่อไป เช่นเดียวกับรัฐผู้บัญญัติกฎหมายพบบกลุ่มบุคคลที่วิถีทางเพศแตกต่างออกไป และถูกเบียดเบียนด้วยอคติ รัฐก็สามารถกำหนดการคุ้มครองได้เป็นเรื่องเฉพาะกลุ่ม เห็นได้จากมีการตราพระราชบัญญัติความเท่าเทียมทางเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อคุ้มครองและป้องกันสิทธิให้กับผู้ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ และส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย รวมถึงบุคคลที่มีความ

^{๒๐} คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ ๒๐/๒๕๖๔ วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๔

หลากหลายทางเพศขึ้นมาใช้บังคับ และขณะนี้ มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ... และร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ... ที่แก้ไขเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ... เป็นต้น นอกจากนี้ กฎหมายมีได้บังคับให้ชายหญิงทุกคู่ต้องสมรสกัน บุคคลมีเสรีภาพที่จะเลือกอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยาโดยไม่ต้องทำตามแบบของกฎหมาย ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ จึงไม่ได้จำกัดเสรีภาพของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการอยู่ร่วมกันและมีได้มีข้อความไปจำกัดสิทธิของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมาย ที่อาจก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ และมาตรา ๒๖

สำหรับข้อโต้แย้งว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ นั้น เห็นว่า รัฐธรรมนูญบัญญัติให้บุคคลย่อมเสมอกันตามกฎหมาย ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน หลักความเสมอภาคของสิทธิในการจัดตั้งครอบครัวเกี่ยวกับเพศของคู่สมรสสามารถดำเนินการได้ โดยบัญญัติกฎหมายเฉพาะขึ้นมาใหม่เพื่อไม่ใช้กระทบกระเทือนถึงกฎหมายหลักที่ได้วางรากฐานความเป็นสถาบันครอบครัวมาตั้งแต่อดีตกาลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว บัญญัติให้ชายและหญิงเท่านั้นที่มีสิทธิสมรสกันตามกฎหมาย แม้จะดูเหมือนเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ เป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาสาระมีเหตุผลสอดคล้องตามธรรมชาติ (true law is right reason, harmonious (in agreement) with nature)และเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของสังคมไทย ยังมีบทบัญญัติอื่น ๆ ที่ดูเหมือนเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอีกหลายมาตรา แต่เป็นการบัญญัติขึ้นมาโดยมีพื้นฐานบนเหตุและผลทั้งสิ้น เช่น การห้ามบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า ๑๗ ปี หมั้นและสมรสกัน (มาตรา ๑๔๓๕ และมาตรา ๑๔๔๘) เป็นความเหมาะสมของสภาพร่างกายตามธรรมชาติ การห้ามชายและหญิงที่เป็นญาติสืบสายโลหิตสมรสกัน (มาตรา ๑๔๕๐) นอกจากเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีแล้ว ยังอาจมีผลให้บุตรที่เกิดขึ้นไม่สมบูรณ์ การห้ามหญิงหม้ายสมรสภายใน ๓๑๐ วัน (มาตรา ๑๔๕๓) เพราะเป็นระยะเวลาที่อาจตั้งครรภ์กับสามีคนก่อนได้ ความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิงเป็นการแบ่งแยกมาโดยธรรมชาติ การให้ความเสมอภาคระหว่างชายหญิงจึงมิใช่การให้ถือว่าเหมือนกัน แต่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับเพศสภาพของบุคคลนั้น ๆ เมื่อพิจารณาถึงการสมรสระหว่างหญิงชายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ด้านสวัสดิการของรัฐก็สามารถทำได้ง่ายหากไม่กำหนดเพศไว้สำหรับกรณีดังกล่าว หากเกิดกรณีสามีเบิกค่ารักษาแม่แรงปากมดลูก ภรรยาเบิกค่ารักษาต่อมลูกหมาก จะทำให้ต้องมีการพิสูจน์ทั้งสภาพเพศและมีใบรับรองแพทย์ในทุกกรณี เมื่อคำนวณสัดส่วนที่อาจเกิดขึ้น อาจเป็นการเพิ่มภาระให้รัฐและทำให้สิทธิของสามีภรรยาที่เป็นชายจริงหญิงแท้ซึ่งเป็นมหาชนต้องถูกตรวจสอบไปด้วย ทำให้ไม่ได้รับความเป็นธรรมโดยปริยาย นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญและกฎหมายปัจจุบัน ก็ได้ห้ามบุคคลเพศเดียวกันใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกันและมีเพศสัมพันธ์กัน มิได้ห้ามการจัดพิธีแต่งงาน มิได้ห้ามทำประกันชีวิตระบุให้คู่ชีวิตเป็นผู้รับผลประโยชน์ มิได้ห้ามทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกให้แก่คู่ชีวิต ฯลฯ ข้อโต้แย้งที่อ้างว่า ไม่ได้รับสิทธิในฐานะคู่สมรส เช่น การให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล การได้รับสวัสดิการของคู่สมรส การได้รับประโยชน์จากกรรมธรรม์ หรือสิทธิการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการละเมิด หรือสิทธิในฐานะทายาทโดยธรรม นั้น เห็นว่าสิทธิดังกล่าวมิได้เกิดจากสถานภาพการสมรสโดยตรง แต่เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นตามที่กฎหมายบัญญัติ ปัญหาดังกล่าวจึงแก้ไขได้โดยบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะ ดังเช่นที่มีการยกร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ... จึงเห็นว่า ประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม

ในช่วงท้ายของคำวินิจฉัย^{๒๐} ระบุไว้ว่า อย่างไรก็ตาม เมื่อบริบทสังคมโลกและสังคมไทยในปัจจุบัน ยอมรับและเริ่มมีการให้สิทธิแก่บุคคลเกี่ยวกับสถานะทางเพศอย่างกว้างขวางมากขึ้น รัฐควรมีมาตรการที่เหมาะสมและสนับสนุนให้บุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศได้ใช้ชีวิตร่วมกัน โดยการตรากฎหมาย เฉพาะเพื่อให้สิทธิและเพื่อแก้ไขปัญหาคู่สมรสต่อการดำรงชีวิตของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ

ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๘ ไม่ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม โดยมี ข้อเสนอแนะว่า รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง สมควรพิจารณาดำเนินการตรากฎหมายเพื่อรองรับสิทธิและหน้าที่ของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างเหมาะสมต่อไป

ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย

ภายหลังจากศาลรัฐธรรมนูญ ได้พิจารณาให้ข้อเสนอแนะไว้ ตามคำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ถือเป็น การส่งสัญญาณหรือกระตุ้นไปยังรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องดำเนินการตรากฎหมายเพื่อรองรับสิทธิและหน้าที่ของบุคคลผู้มีความหลากหลาย ทางเพศอย่างเหมาะสมโดยเร็ว วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๕ สภาผู้แทนราษฎร ได้มีการรับหลักการร่าง พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม ซึ่งเสนอ โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกล พร้อมกับรับหลักการร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต ซึ่งเสนอโดย คณะรัฐมนตรีภายใต้รัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา และอีกฉบับเสนอโดย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์

ข้อแตกต่างระหว่างร่างกฎหมายสองฉบับ ได้แก่

๑. ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม จะมีเนื้อหาแก้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ การ สมรส ที่ใช้บังคับมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยรับรองการสมรสจะกระทำได้ระหว่างชาย-หญิง ที่มีอายุ ๑๗ ปีขึ้นไป (มาตรา ๑๔๔๘) ในร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมเสนอแก้ไขให้การสมรสกระทำได้ระหว่างบุคคลสอง คน

๒. ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต ฉบับที่เสนอโดยกรม. จะเป็นกฎหมายอีกฉบับแยกออกมาเพื่อรับรอง การจดทะเบียนคู่ชีวิตของผู้ที่มีเพศตามทะเบียนราษฎรเพศเดียวกัน ขณะที่ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต ฉบับ ที่เสนอโดยพรรคประชาธิปัตย์ รับรองการจดทะเบียนคู่ชีวิตสำหรับบุคคลไม่ว่าเพศใดก็ตาม

แม้สภาผู้แทนราษฎรจะรับหลักการร่างกฎหมายแล้ว และพิจารณาแล้วเสร็จในชั้นกรรมาธิการ เตรียมลงมติรายมาตราในวาระสอง แต่เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๖ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ประกาศยุบสภา ส่งผลให้ร่างกฎหมายหรือร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับใดๆ ก็ตามที่ยังพิจารณาไม่ แล้วเสร็จทุกกระบวนการจะเป็นอันตกไป มีข้อยกเว้นว่าร่างกฎหมายเหล่านั้นจะสามารถดำเนินการต่อได้ หาก กรม. ชุดใหม่หลังการเลือกตั้ง มีการร้องขอรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา

^{๒๐}อ้างแล้ว ในเชิงอรรถ ๒๐

พิจารณาร่างกฎหมายนั้นต่อไป (แล้วแต่ว่าร่างกฎหมายนั้นพิจารณาโดยองค์กรใดและค้ำที่ขั้นตอนไหน) เงื่อนไขสำคัญคือ คณะรัฐมนตรีจะต้องร้องขอภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันเรียกประชุมรัฐสภาครั้งแรก^{๒๒}

ทั้งนี้ นับจากวันเรียกประชุมรัฐสภาครั้งแรกหลังการเลือกตั้ง (๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖) คือวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๖^{๒๓} ภายในระยะเวลา ๖๐ วัน เมื่อการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ คณะรัฐมนตรีไม่ได้ร้องขอต่อรัฐสภาภายในกำหนดเวลาดังกล่าว (๑ กันยายน ๒๕๖๖) ร่างกฎหมายที่ค้างจากสภาผู้แทนราษฎรชุดที่แล้วรวมถึงร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมจึงตกไป

ต่อมามีหลายภาคส่วนได้เสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม)^{๒๔} ได้แก่

๑. ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม) นายธัญวัจน์ กมลวงศ์วัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกล กับคณะเป็นผู้เสนอ เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๖ โดยร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมฉบับนี้ เป็นฉบับเดียวกันกับที่เคยเสนอสภาผู้แทนราษฎร ชุดก่อนที่มาจากกาเลือกตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๖๒

๒. ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. นางสาวอรธณวี ชูมาพร กับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน ๑๑,๖๑๑ คนเป็นผู้เสนอ เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๖

๓. ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่เสนอโดย ครม. ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมฉบับนี้ ผลักดันโดย กรมคุ้มครองสิทธิเสรีและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (แม้ว่าก่อนหน้า ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๖ จนถึงสมัยสภาผู้แทนราษฎรชุดเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๖๒ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้พยายามผลักดันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต เสนอกรม. เข้าสภาผู้แทนราษฎรมาก่อนแล้วก็ตาม) ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมฉบับที่ผลักดันโดยกระทรวงยุติธรรม ได้เปิดรับฟังความเห็นประชาชนผ่านทางเว็บไซต์เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ถึงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ และเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๖กรม. ได้อนุมัติหลักการร่างกฎหมายดังกล่าวตามที่กระทรวงยุติธรรมเสนอ และมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาไปดำเนินการต่อให้แล้วเสร็จ ซึ่งต่อมา ครม. ชุดที่มี นายเศรษฐา ทวีสิน เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีการอนุมัติให้เสนอร่างกฎหมายดังกล่าว เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๖

๔. ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. นายสรรเพชญ์บุญญาภรณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์กับคณะ เป็นผู้เสนอเมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖

ร่างพระราชบัญญัติ ทั้ง ๔ ฉบับดังกล่าวได้เข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ ๒๖ ปีที่ ๑ ครั้งที่ ๔ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง) วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๖ ผลการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในวาระที่หนึ่ง ขึ้นรับหลักการ

^{๒๒} มาตรา ๑๔๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐

^{๒๓} พระราชกฤษฎีกา เรียกประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๖๖ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๔๐ ตอนที่ ๓๘ ก วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๖ หน้า ๑

^{๒๔} เอกสารประกอบการพิจารณาเบื้องต้น สำหรับสมาชิกวุฒิสภาได้ใช้ในการติดตามผลการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติในวาระที่หนึ่ง ขึ้นรับหลักการของสภาผู้แทนราษฎร

มติที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติในวาระที่หนึ่ง รับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ทั้ง ๔ ฉบับ พร้อมกันไป ด้วยคะแนนเสียง ๓๖๐ เสียง ไม่รับหลักการ ๑๐ เสียง งดออกเสียง ๐ เสียง และไม่ลงคะแนนเสียง ๑ เสียง จากจำนวนผู้ลงมติ ๓๗๑ คนและมีมติให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญ จำนวน ๓๙ คน เพื่อพิจารณาในวาระที่สอง ชั้นคณะกรรมการในการนี้เนื่องจากมีร่างพระราชบัญญัติที่มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเสนอรวมพิจารณาอยู่ด้วย ซึ่งตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ข้อ ๑๒๒๙ กำหนดว่า จำนวนคณะกรรมการวิสามัญจะต้องประกอบด้วยผู้แทนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งเข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๓ ของจำนวนกรรมการวิสามัญทั้งหมด โดยถือเอาร่างพระราชบัญญัติของคณะรัฐมนตรีเป็นหลักในการพิจารณา และมีกำหนดการแปรญัตติภายใน ๑๕ วัน

ต่อมา เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๗ ในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ ๒๖ ปีที่ ๑ ครั้งที่ ๓๐ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง) ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ในวาระที่สอง พิจารณาเรียงตามลำดับมาตราจนจบร่าง จากนั้น ได้พิจารณาลงมติให้ความเห็นชอบในวาระที่สาม

มติที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติในวาระที่สามเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยมีมติเห็นชอบด้วยคะแนนเสียง ๔๐๐ เสียง ไม่เห็นชอบ ๑๐ งดออกเสียง ๒ เสียงและไม่ลงคะแนนเสียง ๓ เสียง จากจำนวนผู้ลงมติ ๔๑๕ คน

ทั้งนี้ คณะกรรมการวิสามัญได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้แล้ว เห็นควรมีข้อสังเกตไว้ในรายงานของคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา อีก ๕ ประเด็น ซึ่งมติที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเห็นชอบด้วยกับข้อสังเกตของคณะกรรมการวิสามัญ โดยมีมติเห็นชอบด้วยคะแนนเสียง ๓๙๓ เสียง ไม่เห็นชอบ ๓ เสียง งดออกเสียง ๑ เสียงและไม่ลงคะแนนเสียง ๔ เสียง

เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๗ กรรมการวุฒิสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่..) พ.ศ. และมีการประชุมวุฒิสภา ในวันอังคารที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๗ ที่ประชุมวุฒิสภา ใช้เวลากว่า ๓ ชั่วโมง ในการพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าว ในวาระสองและวาระสาม ในที่สุดสมาชิกวุฒิสภา จำนวน ๑๕๒ เสียง มีมติเห็นชอบร่าง พ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม วาระที่สาม ด้วยคะแนนเสียงเห็นชอบ ๑๓๐ เสียง ไม่เห็นชอบ ๔ เสียง และงดออกเสียง ๑๘ เสียง ถัดมา วันอังคารที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๗ ครม. รับทราบการแก้ไขถ้อยคำของกรรมการวิสามัญ ในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมแพ่งและพาณิชย์เป็นที่เรียบร้อยซึ่งถัดจากนี้ร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม จะถูกนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยนายกรัฐมนตรี เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและจะมีผลใช้บังคับหลังจากประกาศ ๑๒๐ วัน

สรุปร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมที่ผ่านความเห็นชอบแล้ว ^{๒๕}

^{๒๕}เอกสารประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบแล้ว) เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับประกอบการพิจารณาของวุฒิสภา

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่ผ่านการเห็นชอบแล้วมีเหตุผลเพื่อรองรับให้บุคคลเพศเดียวกันสามารถหมั้นและสมรสกันได้ซึ่งจะทำให้มีสิทธิหน้าที่และสถานะทางครอบครัวเท่าเทียมกับคู่สมรสที่เป็นชายและหญิงสาระสำคัญ^{๒๖} ดังนี้

๑. การหมั้นและการสมรส กำหนดให้บุคคล ๒ คนไม่ว่าเพศใดสามารถทำการหมั้นหรือสมรสกันได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งจะทำให้มีสิทธิหน้าที่และสถานะทางครอบครัวเท่าเทียมกับคู่สมรสที่เป็นชายและหญิงเช่นสิทธิในการจัดการทรัพย์สินที่หามาได้ร่วมกันสิทธิในการเป็นทายาทโดยธรรมสิทธิในการจัดการตัดสินใจเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลของคู่สมรสเป็นต้น และยังกำหนดให้ใช้คำว่า “บุคคล” แทน “ชาย” “หญิง” เพื่อให้ครอบคลุมถึงบุคคลทุกเพศ ใช้คำว่า “คู่สมรส” แทนคำว่า “สามีและภรรยา” เพื่อให้ครอบคลุมการก่อตั้งครอบครัวระหว่างบุคคลที่มีเพศเดียวกันโดยกำเนิด

นอกจากนี้ยังมีการแก้ไขอายุของคู่สมรสจากเดิม ๑๗ ปีบริบูรณ์แก้ไขเป็น ๑๘ ปีบริบูรณ์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สอดคล้องตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่กำหนดอายุ “เด็ก” ไว้หมายความถึงบุคคลที่อายุต่ำกว่า ๑๘ ปีและยังคงอยู่ภายใต้การคุ้มครองดูแลตามกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

๒. การจัดการทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสคู่สมรสมีสิทธิจัดการทรัพย์สินที่ทำมาได้ร่วมกันหรือดูแลผลประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นรวมถึงกรณีคู่สมรสเป็นผู้ถูกจำกัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรได้รับมรดกการแบ่งทรัพย์สินมรดกกรณีคู่สมรสผู้เสียชีวิตและการจัดการหนี้สินของคู่สมรส

๓. การเรียกค่าทดแทนมีการกำหนดเพิ่มเหตุเรียกค่าทดแทนและเหตุฟ้องหย่าให้ครอบคลุมกรณีนี้คู่หมั้นหรือคู่สมรสฝ่ายหนึ่งไปมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นไม่ว่าจะเป็นเพศใด

๔. การรับบุตรบุญธรรม กำหนดให้บุคคลสองคนทั้งคู่รักต่างเพศคู่รักเพศเดียวกันและคู่รักเพศหลากหลาย ที่จดทะเบียนสมรสเป็นคู่สมรสตามกฎหมายสามารถรับผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรมร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเป็นบุพการีที่ชอบด้วยกฎหมาย

ตาราง ๑ สรุปสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (ร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม) ที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบแล้ว

สาระสำคัญ
<ul style="list-style-type: none"> ● แก้ไข ชาย หญิง เป็น “บุคคล” “ผู้หมั้น” “ผู้รับหมั้น” ● แก้ไขคำว่า สามี/ภรรยา เป็น “คู่สมรส” ● แก้ไขอายุขั้นต่ำในการหมั้นและการสมรส จาก ๑๗ ปี เป็น ๑๘ ปี ● แก้ไขมาตราต่าง ๆ ใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จากคำที่ระบุเพศ เป็นคำที่ไม่ระบุเพศ เช่น เพิ่ม “ไม่อาจกระทำการหรือยอมรับการกระทำเพื่อสนองความใคร่” ในเหตุหย่า (มาตรา ๑๕๑๖(๑๐)) ● กำหนดบทบัญญัติให้สิทธิและหน้าที่แก่สามี/ภรรยา ตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ และอื่น ๆ ด้วย ● กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แก้ไขกฎหมายของตนให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติ และยื่นต่อคณะรัฐมนตรีภายใน ๑๘๐ วัน นับแต่วันที่พระราชบัญญัติมีผลบังคับ ● กำหนดให้นายกรัฐมนตรี รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้
มาตราที่มีการแก้ไข ๖๙ มาตรา (แก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ และ ๖ จำนวน ๗๔ มาตรา)
<ul style="list-style-type: none"> ● มาตรา ๑-๔ วันเริ่มต้นใช้บังคับ/ภูมิไล่นา/อายุความสิทธิเรียกร้อง

^{๒๖} ทศวิญญู เกียรติศักดิ์. (๒๕๖๗). กฎหมายเพื่อการสมรสเท่าเทียม.

สาระสำคัญ
<ul style="list-style-type: none"> ● มาตรา ๕-๑๑ การหมั้น ● มาตรา ๑๒-๑๖ สิทธิเรียกร้องค่าทดแทน/อายุขั้นต่ำ/เงื่อนไขการสมรส ● มาตรา ๑๗-๒๐ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรส ● มาตรา ๒๑-๓๙ ทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส ● มาตรา ๔๐-๔๓ การสมรสที่เป็นโมฆะ/โมฆียะ ● มาตรา ๔๔-๕๑ การหย่า ● มาตรา ๕๒-๕๙ บทสันนิษฐานความเป็นบุตร/การฟ้องคดีเกี่ยวกับบุตร ● มาตรา ๖๐-๖๒ กรณีบุคคลไร้ความสามารถ/ค่าอุปการะเลี้ยงดู ● มาตรา ๖๓-๖๕ มรดก ● มาตรา ๖๖ ไม่ให้ใช้บังคับหากกฎหมายกำหนดเรื่องครอบครัวหรือมรดกไว้เป็นการเฉพาะ ● มาตรา ๖๗ บทบัญญัติให้สิทธิและหน้าที่แก่สามี/ภริยาตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ฯลฯ ● มาตรา ๖๘ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องแก้ไขกฎหมายของตนให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติ ● มาตรา ๖๙ ผู้รักษาการ

กระบวนการในการออกกฎหมาย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

กระบวนการในการออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมาย^{๒๓๖} ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีขั้นตอนดังนี้

๑. การเสนอร่างกฎหมายเพื่อพิจารณา ผู้มีสิทธิยื่นเสนอร่างกฎหมาย^{๒๓๗} ได้แก่ (๑) คณะรัฐมนตรี (๒) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนอย่างน้อย ๒๐ คน (๓) ประชาชน จำนวนอย่างน้อย ๑๐,๐๐๐ คน

๒. ร่างกฎหมายที่เสนอ จะเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณา ใน ๓ วาระวาระที่ ๑ เรียกว่า วาระรับหลักการ เป็นการพิจารณาว่าจะรับหลักการดังกล่าวหรือไม่ หากสภาผู้แทนราษฎรมีมติเห็นชอบ จะเข้าสู่วาระที่ ๒ เรียกว่า วาระตั้งคณะกรรมการธิการ เป็นการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาจำนวน ๑ ชุด เพื่อศึกษารายละเอียด แล้วนำมาอภิปรายกันในสภาผู้แทนราษฎรเมื่ออภิปรายกันในรายละเอียดจนครบทุกประเด็นแล้ว จะเข้าสู่วาระที่ ๓ เรียกว่า วาระลงมติเห็นชอบ หากที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร มีมติไม่เห็นชอบกฎหมายฉบับนั้นจะตกไป แต่ถ้ามีมติเห็นชอบ ร่างกฎหมายจะเข้าสู่การพิจารณาของวุฒิสภา

๓. ส่วนของวุฒิสภา มีการพิจารณาเป็น ๓ วาระเช่นเดียวกัน ได้แก่ วาระที่ ๑ คือ วาระรับหลักการ หากวุฒิสภามีมติเห็นชอบ จะผ่านเข้าสู่วาระที่ ๒ คือ วาระตั้งคณะกรรมการธิการ เพื่อศึกษารายละเอียด แล้วนำมาอภิปรายกันอย่างทั่วถึงและเข้าสู่วาระที่ ๓ คือ วาระลงมติเห็นชอบ ซึ่งในวาระที่ ๓ นี้ วุฒิสภาจะไม่มีอำนาจในการปิดตราร่างกฎหมาย กล่าวคือ

๓.๑ หากวุฒิสภามีมติไม่เห็นชอบ จะต้องส่งคืนร่างกฎหมายกลับไปยังสภาผู้แทนราษฎร เป็นการยับยั้งไว้เป็นเวลา ๑๘๐ วัน ให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาอีกครั้ง หากสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาแล้วมีมติไม่เห็นชอบกับร่างกฎหมาย เช่นเดียวความเห็นของวุฒิสภา ร่างกฎหมายนั้นจะเป็นอันตกไป แต่ถ้า

^{๒๓๖}iLaw. (๒๕๖๖ ธันวาคม, ๒๐). #สมรสเท่าเทียม : เปิด ๓ ร่างแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งฯ

^{๒๓๗}ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๓๓

สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบกับร่างกฎหมายนั้น ร่างกฎหมายจะเข้าสู่ขั้นตอนของศาลรัฐธรรมนูญ

๓.๒ หากวุฒิสภามีมติให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม จะมีการตั้งกรรมาธิการร่วมระหว่างสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา เพื่อร่วมกันแก้ไขร่างกฎหมาย จนแล้วเสร็จ และส่งเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

๔. ส่วนของศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อได้รับร่างกฎหมายดังกล่าวแล้ว จะพิจารณาว่ามีข้อความใดขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่ แบ่งเป็น ๓ กรณี คือ (๑) หากขัดต่อรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ ร่างกฎหมายนั้นจะตกไป (๒) หากขัดรัฐธรรมนูญบางข้อความ จะเข้าสู่กระบวนการแก้ไข ก่อนทูลเกล้าฯ ถวาย (๓) หากร่างกฎหมายนั้น ไม่ขัดรัฐธรรมนูญ จะเข้าสู่กระบวนการทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย

๕. ส่วนของพระมหากษัตริย์ หากทรงเห็นชอบในร่างกฎหมายนั้น จะเข้าสู่ขั้นตอนการลงพระปรมาภิไธย แต่หากทรงไม่เห็นชอบ แต่พ้นเวลา ๙๐ วันแล้ว ให้มีการประชุมรัฐสภาเพื่อลงมติ หากรัฐสภาเห็นชอบ ๒ ใน ๓ ก็เข้าสู่ขั้นตอนการลงพระปรมาภิไธยได้เช่นกัน ซึ่งภายหลังจากการลงพระปรมาภิไธยแล้ว จะมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อใช้บังคับเป็นกฎหมายต่อไป

ความเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นภายหลังกฎหมายมีผลใช้บังคับ

ด้านสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เป็นการเรียกร้องอย่างยาวนาน มากกว่า ๒๒ ปี ทั้งด้านการเรียกร้องให้เกิดการยอมรับในสังคมและให้การยอมรับในแง่ของกฎหมายบ้านเมือง เพื่อให้การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมทั่วไป เป็นไปด้วยความเท่าเทียม มีความเสมอภาค เดกเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ เพราะคนเรานั้นไม่สามารถที่จะเลือกเกิดมาเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ ได้ การไม่ได้รับการเอาใจใส่จากภาครัฐ การถูกรังเกียจ เหยียดหยาม และด้อยค่าในความเป็นมนุษย์คนหนึ่งนั้น จึงไม่สมควรที่จะเกิดขึ้นในสังคมที่เรียกตนเองว่า สังคมแห่งเมตตาธรรม

การที่บุคคลผู้ซึ่งมีความรักคอยเอาใจใส่ดูแลกันและกัน มีความประสงค์ที่จะสร้างครอบครัวร่วมกัน แต่ไม่สามารถจดทะเบียนสมรสเพื่อแสดงถึงความเป็นบุคคลคนเดียวกันและกันและได้รับสิทธิต่าง ๆ ไปด้วยดูแลกันและกันได้ เป็นความผิดปกติธรรมดาของการอยู่ร่วมกันและก่อสร้างครอบครัว พวกเขาไม่สามารถเข้าถึงสิทธิที่ควรได้รับ หรือรับสวัสดิการต่าง ๆ ของภาครัฐเหมือนกับบุคคลอื่นได้เลย แม้จะเป็นผู้ทำงานและต่างก็เสียภาษีเงินได้ให้แก่รัฐอย่างถูกต้องตามกฎหมายมาโดยตลอดก็ตาม

สิทธิและประโยชน์ที่พึงได้รับ เช่น กรณีอยากมีลูก ยิ่งแทบเป็นไปไม่ได้เลยสำหรับคนที่มิเพศกำเนิดเป็นเพศเดียวกัน เพราะขัดต่อกฎหมาย หรือแม้แต่ในกรณีที่มีการใช้ชีวิตร่วมกัน ควรต้องสามารถใช้สิทธิแทนกันได้เมื่ออีกคนหนึ่งไม่อยู่ แต่เมื่อกฎหมายไม่รองรับ ก็ยังถือว่าเป็นคนละคน ตัวอย่างสิทธิที่คู่สมรสทุกเพศควรจะได้รับ เช่น สิทธิการทดแทนประโยชน์แทนผู้สืบสันดาน สิทธิเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลของข้าราชการ สิทธิให้คู่สมรสสามารถรับบุตรบุญธรรมร่วมกันได้ สิทธิจัดการทรัพย์สินของคู่สมรส สิทธิในการลดหย่อนภาษีบุตรบุญธรรม สิทธิในการใช้นามสกุล สิทธิในการเซ็นยินยอมอนุมัติในการรักษาพยาบาล สิทธิในการจัดการศพ สิทธิในการกู้เงินซื้อบ้านและประกันชีวิตร่วมกัน สิทธิในการขอวีซ่าเดินทาง หรือสิทธิในการขอสัญชาติให้กับอีกฝ่ายที่เป็นคู่สมรส ซึ่งในประเทศไทยทุกวันนี้ แม้จะมีความเปิดกว้างแต่ก็มีความย้อนแย้งกันระหว่างสังคมและกฎหมาย

หากกฎหมายสมรสเท่าเทียมเกิดขึ้น นอกจากทำให้เกิดความเสมอภาค มีสิทธิและเสรีภาพอย่างที่ดี ควรจะมีดังที่กล่าวไปก่อนหน้าแล้ว ยังถือได้ว่าเป็นการมอบสิทธิตามความปกติ และความธรรมดาของสิทธิ

ที่ควรได้รับในความเป็นมนุษย์สู่ประชาชน ลดความเหลื่อมล้ำของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ทำให้พวกเขาสามารถเข้าถึงสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ ได้ สามารถสร้างครอบครัวได้อย่างมีความสุข หากพิจารณาให้ดี หัวใจของสมรสเท่าเทียม คือ การที่รัฐได้คุ้มครองทุกคนในฐานะความเป็นพลเมือง ทุกคนสามารถสมรสกันได้ และควรมีสิทธิประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากรัฐเฉกเช่นบุคคลอื่นทั่วไป

ด้านเศรษฐกิจการศึกษาของสถาบันด้านการวิจัย The William Institute ในสหรัฐอเมริกา^{๒๕} พบว่า ภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาได้มีการบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมทั่วประเทศในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๒ สามารถช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจได้ถึง ๓.๘ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (คำนวณจากค่าใช้จ่ายที่คู่รักเพศเดียวกันใช้ในการจัดงานแต่งงานมูลค่าประมาณ ๓.๒ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ การใช้จ่ายด้านการเดินทางท่องเที่ยวของผู้เข้าร่วมงานแต่งงาน ๕๔๓.๘ ล้านดอลลาร์สหรัฐ และรายได้จากการเก็บภาษีการจัดงานแต่งงาน ๒๔๔.๑ ล้านดอลลาร์สหรัฐ) นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างการจ้างงานในธุรกิจที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นถึง ๔๕,๐๐๐ ราย

ประเทศไทยเป็นประเทศแรกของภูมิภาคอาเซียนที่มีการผ่านร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียม เป็นแห่งที่ ๓ ของเอเชียต่อจากไต้หวันและเนปาล โดยเป็นประเทศที่ ๓๘ ของโลก นอกจากภาพลักษณ์และชื่อเสียงของประเทศด้านสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาคของมนุษย์ และการขับเคลื่อนมิติความเท่าเทียมทางเพศแล้ว ด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมของประเทศจะได้ประโยชน์อย่างอื่นเพิ่มขึ้นอีกหลายประการ ได้แก่

๑. สิทธิในการสมรสช่วยขับเคลื่อนธุรกิจการโรงแรม และสถานประกอบการให้ขยายตัวมากขึ้น จากจำนวนผู้ที่ออกมาเปิดเผยตนว่าเป็นกลุ่ม LGBTQIAN+ ในประเทศไทย มีประมาณร้อยละ ๙ จากจำนวนประชากร ซึ่งคำนวณได้ประมาณ ๖.๔ ล้านคน ความต้องการในการจัดงานเฉลิมฉลองการแต่งงานจะมีมากขึ้น ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานแต่งงาน เช่น ธุรกิจสตูดิโอถ่ายภาพ ธุรกิจเช่าชุดแต่งงาน จะเติบโตมากขึ้น บริษัทให้บริการจัดงานแต่งงานของไทย Wonders and Weddings คาดการณ์ว่ายอดจองการจัดงานแต่งงานจะเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๕ จากยอดจองทั้งหมด

๒. ธุรกิจท่องเที่ยวและร้านอาหารเติบโตขึ้นประเทศไทยจะเป็นประเทศเดียวในอาเซียนที่เปิดรับนักท่องเที่ยวกลุ่ม LGBTQIAN+ มากที่สุด เป็นจุดหมายการเดินทางที่เป็นมิตร ท่องเที่ยวได้อย่างเสรีโดยไม่ถูกทำร้าย เทียบข้อมูลจาก World Travel & Tourism Council ระบุว่า กลุ่มนักท่องเที่ยว LGBTQIAN+ คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ของนักท่องเที่ยวทั่วโลกและมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ ๑๖ ของค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวทั้งหมด หรือคิดเป็นประมาณ ๑๙๕ พันล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีกำลังซื้อสูง ชอบเดินทางท่องเที่ยวสัมผัสประสบการณ์ที่หลากหลาย

๓. ธุรกิจประกันภัยและธุรกิจทางการเงิน จะเติบโตมากขึ้น กฎหมายสมรสเท่าเทียมสนับสนุนให้คู่รักหลากหลายเพศได้รับสิทธิในการดูแลชีวิตของคู่รัก สิทธิในการดูแลจัดการทรัพย์สินของคู่สมรส การเป็นตัวแทนทางกฎหมายและการสามารถรับมรดกจากคู่สมรสได้ ทำให้คู่ LGBTQIAN+ สามารถทำประกันชีวิตให้กันและสามารถเป็นผู้รับผลประโยชน์ หรือสร้างความมั่นคงในฐานะครอบครัว เช่น การกู้เงินเพื่อซื้อบ้านร่วมกัน การถือกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินร่วมกัน ซึ่งการได้รับการรับรองจากรัฐจะช่วยสร้างความเชื่อถือให้กับธุรกิจประกันภัยและธุรกิจบริการทางการเงินได้ง่ายขึ้น

^{๒๕} สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (๒๕๖๗). สมรสเท่าเทียมโอกาสเติบโตธุรกิจบริการไทย.

นอกจากนี้ ยังช่วยขับเคลื่อนธุรกิจอื่นที่คาดว่าจะทำรายได้เข้าประเทศได้มากขึ้นด้วยเช่นกัน เช่น

๑. การช่วยขับเคลื่อนอุตสาหกรรมภาพยนตร์และซีรีส์ (series)^{๑๐}ในปีที่ผ่านมาซีรีส์วาย^{๑๑}แบบชายรักชาย (Yaoi-series) ของไทย มีชื่อเสียงมากในระดับโลก สามารถทำรายได้เข้าประเทศได้มากกว่า ๑,๕๐๐ ล้านบาท ยังไม่นับซีรีส์วาย แบบหญิงรักหญิง (Yuri-series) ที่ทำรายได้สูงเช่นเดียวกัน

๒. การช่วยขับเคลื่อนธุรกิจอุตสาหกรรมบันเทิงประเภทต่าง ๆ เช่น คาบาเรต์ นางโชว์ คอนเสิร์ต คลับ ฯลฯ ตัวอย่าง ‘GCIRCUIT’ จัดงาน WORLD’S GAY DANCE FESTIVAL ใหญ่สุดในเอเชีย ทำให้เงินสะพัดมากกว่าสองร้อยล้านบาท

๓. การช่วยขับเคลื่อนธุรกิจด้านการแพทย์และความงาม คาดว่าจะสามารถทำรายได้เข้าประเทศในระดับหมื่นล้านถึงแสนล้านบาท

ข้อสังเกตและประเด็นข้อจำกัดที่ต้องดำเนินการต่อ

ข้อสังเกต

ประเด็นแรก หากข้าราชการสมรสกับคู่สมรสเพศเดียวกัน แล้วมีสิทธิเบิกเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลตามพระราชกฤษฎีกาเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลพ.ศ. ๒๕๕๓ จะส่งผลให้ผู้มีสิทธิเบิกเงินสวัสดิการมีจำนวนมากขึ้น ทางกรมบัญชีกลางกระทรวงการคลัง อาจต้องเตรียมดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ สวัสดิการ บำเหน็จบำนาญของข้าราชการ เพื่อให้ครอบคลุมคู่สมรสทั้งต่างเพศและเพศเดียวกันรวมทั้งเตรียมความพร้อมด้านงบประมาณในส่วนที่เกี่ยวข้อง ส่วนกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยอาจต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับทะเบียนครอบครัวนอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องเตรียมการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องด้วย^{๑๒}

ประเด็นที่สอง การรับบุตรบุญธรรมของคู่สมรสเพศเดียวกันอาจส่งผลกระทบต่อเด็ก ดังนั้น จึงต้องพิจารณาด้วยความละเอียดรอบคอบโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก อย่างไรก็ตาม ประชาชนบางส่วนมองในมุมกลับกันว่า ปัจจุบันกฎหมายให้อำนาจการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในการพิจารณาถึงความเหมาะสมโดยนำเอาหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นที่ตั้งอยู่แล้ว ซึ่งการเปิดโอกาสให้คู่รักเพศเดียวกันรับบุตรบุญธรรมร่วมกันได้จะสามารถช่วยให้เด็กที่ถูกทอดทิ้งได้รับการอุปการะ นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้คู่สมรสสามารถรับบุตรติดของคู่สมรสอีกฝ่ายเป็นบุตรและมีอำนาจปกครองบุตรร่วมกันด้วย^{๑๓}

ประเด็นข้อจำกัดที่ต้องดำเนินการต่อภายหลังเมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการแก้ไขกฎหมายฉบับอื่น และต้องดำเนินการอีกหลายประการ อาทิ (๑) แก้ไข

^{๑๐}สมรสเท่าเทียม | Big Story เรื่องใหญ่ Thai PBS.

^{๑๑}“ยาโออิ” (Yaoi) ในบางครั้งถูกเรียกว่า “Boy’s Loves” ส่วน “ยูริ” (Yuri) ในบางครั้งถูกเรียกว่า “Girl’s Loves”

^{๑๒}รายงานผลการรับฟังความคิดเห็นและภาวะวิเคราะห้ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (นายธัญวัจน์ กมลวงศ์วัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) จัดทำโดยคณะกรรมการขับเคลื่อนการรับฟังความคิดเห็นและภาวะวิเคราะห้ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกฎหมายไปสู่ภาคประชาชน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๖๕)

^{๑๓}สำนักนายกรัฐมนตรี (๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๖). ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (หนังสือราชการ). (นร ๐๕๐๓/๒๖๗๙๔)

กฎหมาย พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด กฎ กระทรวง และระเบียบของหน่วยงานรัฐและเอกชนให้ สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับนี้ (๒) ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการ รับรองเพศสภาพเพื่อให้ครอบคลุมทุกอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และ คุณลักษณะทางเพศ กฎหมายเกี่ยวกับคำนำหน้านาม ร่างกฎหมายจัดการเลือกปฏิบัติ ฯลฯ (๓) ศึกษา และแก้ไขเรื่องความรุนแรงทางเพศให้ครอบคลุมทุกเพศวิถี อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทาง เพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ^{๑๔} (๔) สร้างความรู้ความเข้าใจไปสู่เด็ก เยาวชน และประชาชนให้มาก ขึ้น เช่น การบรรจุเรื่องความเท่าเทียมเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ

^{๑๔} ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ความเห็นทางวิชาการเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและ พินิชย์ (ฉบับที่ ...) พ.ศ. (นางสาวอรรณวี ชูมาพร กับประชาชน ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นผู้เสนอ)

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ประเทศไทยเป็นภาคีอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมานานแล้ว แม้ว่าสังคมไทยจะเปิดกว้างและให้การยอมรับเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้นก็ตาม แต่ความเป็นจริงในทางปฏิบัติและข้อกฎหมายยังมีความย้อนแย้งอยู่มาก ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (กฎหมายสมรสเท่าเทียม) เป็นความพยายามของรัฐสภาและทุกภาคส่วนในการขยายสิทธิการสมรสให้ครอบคลุมบุคคลในทุกเพศให้สามารถสมรสกันได้อย่างถูกกฎหมายและสนับสนุนให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศได้รับสิทธิประโยชน์และสวัสดิการที่เท่าเทียมกับคู่รักชายและหญิงเป็นสิ่งที่สำคัญในการมอบสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคให้แก่บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศความพยายามครั้งนี้ นับได้ว่าประสบความสำเร็จแล้วในระดับหนึ่งผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายต่างพากันยินดีแน่นอนว่ายังมีกฎหมายอื่น ๆ อีกมาก ที่ยังต้องปรับแก้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันและพัฒนาไปในแนวทางที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ในทางพระพุทธศาสนา การเกิดขึ้นมาหนึ่งชีวิตไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นเพศใด กายและใจหรือสติปัญญาจะสมประกอบหรือไม่ ย่อมเกิดจากกรรมที่สร้างไว้แต่เดิมของตนทั้งนั้น เพียงแต่เมื่อชีวิตเกิดขึ้นแล้ว เราถูกสอนให้มีความรักและเมตตาต่อสรรพชีวิต มีความเห็นอกเห็นใจและเอื้ออาทร เป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เพราะทุกชีวิตต่างเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น การเป็นบุคคลที่ชั่วหรือดี จึงย่อมไม่ขึ้นกับเพศที่ถือกำเนิด หรือเพศวิถี แต่เกิดขึ้นจากการกระทำของเขาเหล่านั้น และถึงแม้ว่าอย่างนั้น เราก็ไม่มีสิทธิที่จะขัดขวางหรือลิดรอนสิทธิของความเป็นมนุษย์ที่พวกเขาควรได้รับเฉกเช่นเดียวกับชีวิตอื่นที่เกิดขึ้นมา โดยส่วนตัวแล้ว ผู้เขียนจึงมีความเห็นด้วยอย่างมากกับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการมอบสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค สร้างความเท่าเทียมให้กับพลเมือง สอดคล้องตามหลักพื้นฐานสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยแน่นอนว่าทุกอย่างย่อมไม่สมบูรณ์แบบในคราวเดียว ภายหลังจากนี้จะต้องมีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนมากให้มีความสอดคล้องกัน มีความค่อยเป็นค่อยไป และจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (๒๕๖๕). แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐). สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://humanrights.mfa.go.th/upload/nationalhumanrightsplan๕.pdf>
- กรมประชาสัมพันธ์. (๒๕๖๕). ครม.ไฟเขียว! ร่าง พ.ร.บ.คูชีวิตา. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/๓๙/iid/๙๙๙๐๙>
- ทศวิญหุ์ เกียรติทัตต์. (๒๕๖๗). กฎหมายเพื่อการสมรสเท่าเทียม. สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก https://www.senate.go.th/view/๓๘๖/รายละเอียดข่าว/ThaiLaw/๑๔๕/TH-TH#_ftnref๕
- เทอดศักดิ์ ร่มจาปา. (๒๕๔๕). วาทกรรมเกี่ยวกับ “เกย์” ในสังคมไทย พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๔๒ (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมรัฐสภา พ.ศ. ๒๕๖๖. (๒๕๖๖, ๒๔ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๔๐ ตอนที่ ๓๘ ก
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก
- วิชัย สวัสดิ์จัน. (๒๕๖๑). บทบาททางโซวโนโรงละครคาบาเร่ต์. หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศาลรัฐธรรมนูญ. (๒๕๖๔). คำวินิจฉัยที่ ๒๐/๒๕๖๔ วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๔ สืบค้นเมื่อ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗, จาก https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/download/article/article_๒๐๒๑๑๒๑๑๕๓๗๔๕.pdf
- สำนักกฎหมาย, สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (๒๕๖๓). สิทธิมนุษยชนในเรื่องอัตลักษณ์และวิถีทางเพศกับความคุ้มครองและรับรองภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายไทย, จุลินิติ ก.ย.-ต.ค. ๖๓ หน้า ๑-๒๖
- สำนักกฎหมาย, สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (๒๕๖๗). เอกสารประกอบการพิจารณาเบื้องต้น สำหรับสมาชิกวุฒิสภาได้ใช้ในการติดตามผลการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติในวาระที่หนึ่ง ชั้นรับหลักการของสภาผู้แทนราษฎร, อ.พ.(ร) ๓/๒๕๖๗. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://document.senate.go.th/fileR/๙๘๓.pdf>
- สำนักกฎหมาย, สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (๒๕๖๗). เอกสารประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบแล้ว) เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับประกอบการพิจารณาของวุฒิสภา, อ.พ. ๓/๒๕๖๗. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://document.senate.go.th/approve/๙๘๓.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๕๑). หลักการออกยาการ์ตา ว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ (ฉบับแปล).
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (๒๕๖๗ เมษายน, ๒๒). สมรสเท่าเทียมโอกาสเติบโตธุรกิจบริการไทย. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://tpso.go.th/news/๒๔๐๔-๐๐๐๐๐๐๐๑๔>

- อัญมณี สัจจาสัย. (๒๕๖๔). ความหลากหลายทางเพศ ตอนที่ ๑ เพศสภาพ และ LGBTQI คืออะไร. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=๒๖๔๙
- อัญมณี สัจจาสัย. (๒๕๖๕). ความหลากหลายทางเพศ ตอนที่ ๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศของไทยเปรียบเทียบกับหลักสิทธิมนุษยชน. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรสืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=๒๖๕๑
- Amnesty International Thailand. (๒๕๖๗). ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://www.amnesty.or.th/our-work/hre/udhr/>
- Amnesty International Thailand. (๒๕๖๗). สิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://www.amnesty.or.th/our-work/lgbt/>
- iLaw. (๒๕๖๖,๒๐ ธันวาคม). #สมรสเท่าเทียม : เปิด ๓ ร่างแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งฯ ปลดล็อกไม่จำกัดเฉพาะชาย-หญิง. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://www.ilaw.or.th/articles/๖๓๕๓>
- PPTV Online. (๒๕๖๖, ๓๑ พฤษภาคม). ทำความรู้จักความหมาย “LGBTQIAN+”. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://www.pptvhd36.com/news/ไลฟ์สไตล์/๑๙๗๕๘๒>
- Thai PBS. (๒๕๖๖,๒๑ ธันวาคม). เส้นทาง ๒๒ ปี สู่ “สมรสเท่าเทียม” อีกขั้นสู่ความเท่าเทียม. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/๓๓๕๑๓๗>
- Thai PBS. (๒๕๖๖,๓๐ พฤษภาคม). “Pride Month” เดือนแห่งความภาคภูมิใจ ในความหลากหลายทางเพศที่เท่าเทียมของ LGBTQ+. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/๓๒๘๓๑๘>
- Thai PBS. (๒๕๖๖,๒ มิถุนายน). กลุ่ม LGBTQ+ ภูเก็ต เรียกร้อง รัฐบาลขับเคลื่อน “สมรสเท่าเทียม”. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/๓๒๘๔๓๕>
- Thai PBS. (๒๕๖๖,๑๒ สิงหาคม). สมรสเท่าเทียม | Big Story เรื่องใหญ่ Thai PBS. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=W๑ZAC๕ZH๒๑๐>
- The Yogyakarta Principles. (๒๐๑๗). Yogyakarta Principles Plus ๑๐. สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗, จาก <https://yogyakartaprinciples.org/principles-en/yp๑๐/>